

Đề bài

So sánh hình tượng đất nước
qua hai bài thơ

Đất Nước

của Nguyễn Đình Thi và chương

Đất Nước

(trích trường ca

Mặt đường khát vọng) của

Nguyễn Khoa Điềm.

Bài làm

Hình tượng đất nước là hình tượng xuyên suốt nền văn học Việt Nam từ xưa đến nay. Trải qua trường kì lịch sử đấu tranh để sinh tồn và xây dựng, hình tượng đất nước được bồi đắp hoàn thiện qua những áng thơ văn tiêu biểu như của Lý Thường Kiệt, Nguyễn Trãi, Nguyễn Đình Chiểu... Đặc biệt là trong thơ ca Việt Nam hiện đại, các nhà thơ đã tạc nên tượng đài cao cả về đất nước trong một thời đại mới. Hai nhà thơ: Nguyễn Đình Thi và Nguyễn Khoa Điềm qua hai bài thơ cùng mang tên *Đất nước* đã đem lại cho người đọc những cảm nhận mới mẻ, đầy đủ, trọn vẹn và sâu sắc về đất nước.

Cùng ra đời sau Cách mạng tháng Tám, nhân dân được làm chủ đất nước mình, cả hai bài thơ đều thể hiện được hình tượng một đất nước giàu đẹp, nhân dân anh hùng. Cả hai nhà thơ đều tìm đến giọng thơ trữ tình – chính luận để thể hiện hình tượng đất nước. Hai bài thơ vừa có sự rung cảm sâu xa vừa có những tìm tòi, sáng tạo đầy tính trí tuệ. Vì thế, hình tượng đất nước đến với người đọc vừa qua sự rung cảm thẩm mỹ vừa có thêm những nhận thức sâu sắc về đất nước.

Tuy nhiên, về cơ bản hai nhà thơ đã có những cách biểu hiện riêng về đất nước.

Đất nước của Nguyễn Đình Thi được khởi viết từ năm 1948 đến năm 1955 mới hoàn thành. Cảm hứng của nhà thơ đi suốt chiều dài của cuộc kháng chiến chống Pháp. Cảm hứng ấy còn được liên hệ với quá khứ và mở rộng tới tương lai về một đất nước hiền hòa mà bất khuất vươn dậy thần kì trong chiến thắng huy hoàng. Đất nước trong thơ Nguyễn Đình Thi mang màu sắc hiện đại. Nói như vậy không có nghĩa là bài thơ thiếu đi nét dân tộc, nét truyền thống. Tính dân tộc thể hiện trong vẻ đẹp trường cửu của mùa thu xứ sở, của gió heo may, của hương cốm mới... đặc biệt là cảm giác mát trong xao xuyên hồn người, một cảm giác gợi nhớ bằng khuâng:

“Sáng mát trong như sáng năm xưa

Gió thổi mùa thu hương cốm mới

Tôi nhớ những ngày đã xa”

Bài *Đất nước* của Nguyễn Đình Thi được mở đầu với vẻ đẹp trường cửu ấy của mùa thu xứ sở. Tiếp đến là những hình ảnh mang đậm sắc màu Việt Nam trong chiều sâu tâm hồn dân tộc:

“Những cánh đồng thơm mát

Những ngả đường bát ngát

Những dòng sông đỏ nặng phù sa”

Hình tượng đất nước hiện ra với những hình ảnh thơ xúc động nối với mạch ngầm truyền thống dân tộc:

*“Nước chúng ta
Nước những người chưa bao giờ khuất
Đêm đêm rì rầm trong tiếng đất
Những buổi ngày xưa vọng nói về”*

Tuy nhiên, nhìn toàn bài, màu sắc hiện đại vẫn nổi lên khá rõ. Đó là một đất nước trong chiến tranh vệ quốc của thế kỉ XX. Hình tượng đất nước được ấp ủ, trải nghiệm, đúc kết trong suốt cuộc kháng chiến chín năm. Khi nói về những đau thương, hình tượng đất nước được thể hiện với những hình ảnh hiện đại, cách nói hiện đại:

*“Ôi những cánh đồng quê chảy máu
Dây thép gai đâm nát trời chiều”*

Trong chiến tranh, đất nước bao giờ cũng gắn với những đau thương, tang tóc nhưng nếu trong thơ truyền thống là những hình ảnh: “Nướng dân đen trên ngọn lửa hung tàn / Vùi con đỏ xuống dưới hầm tai vạ” (Nguyễn Trãi – *Bình Ngô đại cáo*) thì trong thơ Nguyễn Đình Thi, đó là hình ảnh cánh đồng “chảy máu”, “dây thép gai đâm nát trời chiều”, những hình ảnh gắn với tư duy thơ hiện đại. Những hình ảnh gợi nỗi đau vô tận và sự căm thù vô biên.

Từ trong đau thương uất hận, dân tộc ta đã đứng lên với tinh thần bất khuất:

*“Xiềng xích chúng bay không khóa được
Trời đầy chim và đất đầy hoa
Súng đạn chúng bay không bắn được
Lòng dân ta yêu nước, thương nhà”.*

Để thể hiện tinh thần bất khuất của dân tộc, Nguyễn Đình Thi đã dùng những hình ảnh thơ hiện đại. “Xiềng xích” là cái hữu hạn, “trời đầy chim và đất đầy hoa” là cái vô hạn. “Súng đạn” là cái cụ thể, “lòng dân ta yêu nước thương nhà” là cái trừu tượng. Dùng cái cụ thể để “bắn” cái trừu tượng cũng như dùng cái hữu hạn để “khóa” cái vô hạn là không thể. Điều đó nói lên sự bất lực của kẻ thù và sự bất diệt của dân tộc ta.

Đặc biệt là hình tượng đất nước trong ánh sáng của chủ nghĩa anh hùng cách mạng và trong chiến thắng chói lòa:

*“Súng nổ rung trời giận dữ
Người lên như nước vỡ bờ
Nước Việt Nam từ máu lửa
Rũ bùn đứng dậy sáng lòa”*

Đây là đỉnh cao của cảm xúc, suy tư về đất nước. Bức chân dung đất nước vừa cụ thể vừa âm vang chiến trận vừa vươn tới hình tượng sử thi hoành tráng giàu sức khái quát. Khổ thơ là một khám phá về hình tượng đất

nước trong ánh sáng của chủ nghĩa anh hùng cách mạng Việt Nam. Nước Việt Nam từ bùn lầy của nô lệ, từ đau thương trong máu lửa bút dấy mạnh mẽ làm nên thiên thần thoai lịch sử chói sáng, chiến thắng huy hoàng. Đó là chân dung của một nước Việt Nam chói ngời trên nền của lửa máu, bùn lầy và khói đạn, một nước Việt Nam sừng sững kiêu hãnh giữa thế kỉ XX trong cuộc chiến tranh vệ quốc vĩ đại.

Vẫn tiếp tục cảm hứng về đất nước, hình tượng đất nước trong thơ Nguyễn Khoa Điềm lại là một Đất Nước trong màu sắc văn hóa dân gian. Nhà thơ đã dùng một đất nước của ca dao, thần thoại để thể hiện hình tượng đất nước, thể hiện tư tưởng “Đất Nước của Nhân dân”. Cách nói vừa quen thuộc vừa mới mẻ. Quen thuộc bởi dân gian cũng đồng nghĩa với nhân dân, một nhân dân ở phần cơ bản nhất, đậm đà nhất, dễ thấy nhất. Còn mới mẻ là bởi những chất liệu văn hóa dân gian được soi vào hình hài đất nước, gọi ra một đất nước vừa gần gũi vừa đậm chất thơ, vừa bình dị vừa vĩnh hằng trường cửu.

Khi nói về sự hình thành, lớn lên của đất nước, Nguyễn Khoa Điềm đã thể hiện gương mặt đất nước hiện ra từ chiều sâu của văn hóa dân gian, của phong tục tập quán từ lời kể của bà, lời ru của mẹ, từ muối mặn, gừng cay, từ những giọt mồ hôi vất vả, tảo tần.

Đất nước là những gì quen thuộc mà cũng đầy tôn kính, thiêng liêng:

“Khi ta lớn lên Đất Nước đã có rồi

Đất Nước có trong những cái ngày xưa, ngày xưa mẹ thường hay kể

Đất Nước bắt đầu với miếng trầu bây giờ bà ăn

Đất Nước lớn lên khi dân mình biết trồng tre mà đánh giặc

Tóc mẹ thì bới sau đầu

Cha mẹ thương nhau bằng gừng cay muối mặn

Cái kèo, cái cột thành tên

Hạt gạo phải một nắng hai sương xay, giã, dầm, sàng

Đất Nước có từ ngày đó...”

Khái niệm đất nước tiếp tục được làm rõ trong thước đo của “thời gian đặng đặng, không gian mênh mông”, thước đo của lịch sử, địa lí. Nói đến chiều sâu lịch sử cũng đồng thời là chiều sâu về đẹp tâm hồn Việt Nam. Đó là huyền thoại Lạc Long Quân và Âu Cơ, là truyền thuyết Hùng Vương và ngày giỗ Tổ, những huyền thoại, truyền thuyết gọi ra quá trình sinh thành và lớn lên của dân tộc, cũng là quá trình trưởng thành bền vững của hình tượng đất nước.

Không gian địa lí không chỉ là núi, sông, đồng, bể... mà còn là không gian gần gũi với cuộc sống của mỗi người (*Đất là nơi anh đến trường /*

Nước là nơi em tắm). Đất nước cũng là không gian sinh tồn của cộng đồng qua bao thế hệ. Đất nước hóa thân trong mỗi con người (*Trong anh và em hôm nay / Đều có một phần đất nước*). Hình tượng đất nước trong thơ Nguyễn Khoa Điềm là sự thống nhất giữa cái riêng và cái chung, giữa cá nhân với cộng đồng, giữa cái nhỏ bé với cái lớn lao, giữa cái cụ thể với cái trừu tượng, giữa vật chất với tinh thần. Hình tượng đất nước được soi chiếu trong cái nhìn của văn hóa dân gian. Từ kho tàng văn hóa dân gian phong phú, đẹp đẽ đó, nhà thơ phát hiện ra một đất nước đầy thi vị lại giàu chất trí tuệ.

“Những người vợ nhớ chồng còn góp cho Đất Nước những núi

Vọng Phu

Cặp vợ chồng yêu nhau góp nên hòn Trống Mái

Gót ngựa của Thánh Gióng đi qua còn trăm ao đầm để lại

Chín mươi chín con voi góp mình dựng đất tổ Hùng Vương

Những con rồng nằm im góp dòng sông xanh thẳm

Người học trò nghèo góp cho Đất Nước mình núi Bút non Nghiên

Con cóc, con gà quê hương góp cho Hạ Long thành thắng cảnh

Những người dân nào đã góp tên Ông Đốc, Ông Trang, Bà Đen,

Bà Điểm”

Những cái tên, những cảnh trí của thiên nhiên đất nước được cảm nhận qua cảnh ngộ, số phận của nhân dân. Những núi, sông, ruộng đồng, gò bãi... như là sự hóa thân những phẩm chất cao đẹp của nhân dân. Chính hình tượng đất nước được tạo nên từ những chất liệu đặc biệt ấy mà trở nên thiêng liêng, thân thiết bội phần.

Hình tượng đất nước trong thơ Nguyễn Khoa Điềm có bề dày bốn nghìn năm của một nhân dân vô danh đã dựng lên đất nước:

“Trong bốn nghìn lớp người giống ta lứa tuổi

Họ đã sống và chết

Giản dị và bình tâm

Không ai nhớ mà đặt tên

Nhưng họ đã làm ra Đất Nước”

Như vậy, hình tượng đất nước trong thơ Nguyễn Khoa Điềm vừa có bề dày của lịch sử, bề rộng của không gian địa lí, bề sâu của văn hóa, phong tục tập quán. Tất cả đều được nhìn trong cái nhìn của văn hóa dân gian. Chính những phát hiện cùng với cách thể hiện mới mẻ ấy đã nêu bật được một tư tưởng cốt lõi: “Đất Nước của Nhân dân, Đất Nước của ca dao, thần thoại”. Nguyễn Khoa Điềm đã chọn lọc những cái tiêu biểu nhất, có ý nghĩa nhất

của văn hóa dân gian và “ché biến” nó để vận dụng sáng tạo vào thơ mình. Vì vậy, những yếu tố đó đã hòa nhập khá tự nhiên với tư duy và cách diễn đạt hiện đại tạo ra màu sắc thẩm mỹ vừa quen thuộc vừa mới mẻ cho bài thơ. Đó chính là những đóng góp quan trọng của giọng thơ Nguyễn Khoa Điềm trong nền thơ ca Việt Nam hiện đại khi tạo dựng chân dung đất nước trong thời đại mới.

Đất nước của Nguyễn Đình Thi hay *Đất Nước* của Nguyễn Khoa Điềm đều thể hiện tình yêu quê hương đất Việt sâu sắc và cảm động. hình tượng đất nước trong hai bài thơ là sự cảm nhận về đất nước trong ý thức mới đầy tính nhân văn của thời đại Hồ Chí Minh. Một gương mặt đất nước mang màu sắc hiện đại trong thơ Nguyễn Đình Thi. Một hình tượng đất nước đậm đà phong vị dân gian trong thơ Nguyễn Khoa Điềm đã đem lại cho người đọc hôm nay những rung động thẩm mỹ và những cảm nhận đầy đủ, trọn vẹn về Tổ quốc và nhân dân, từ đó thể hiện sâu sắc hơn tình yêu và ý thức trách nhiệm đối với đất nước và nhân dân mình.